

CONTROVERSIARUM

DE AMISSIONE GRATIÆ

SIVE DE STATU PECCATI

LIBER QUINTUS

QUI EST SECUNDUS DE PECCATO ORIGINIS

CAPUT PRIMUM.

*Proponitur sententia, sive potius absurdissima
heresis Illyrici.*

Explicimus lib. superiore primam illam questionem, sitne aliquod verum peccatum, quod per carnalem generationem trajectur ad posteror. Sequitur nunc altera quæstio de natura et ratione ejusdem peccati. Sunt autem quinque errores in hac parte vitandi, de quibus ordine disseremus, antequam ad eam sententiam explicandam, et defendendam veniamus, quam verissimam esse censemus.

Primus igitur error est Matthiæ Illyrici, hominis ad monstra excoGITanda quodam modo nati. Is multos libros conscripsit de natura peccati originis, quorum unus inscribitur: Demonstrationes evidentissimæ de essentia imaginis Dei et diaboli; alter: De occasione vitandi erroris; Tertius: De eximia utilitate hujus doctrinæ; Quartus: Nosce teipsum; Quintus: Refutatio quorundam: contrarium sententium. Extat etiam liber cujusdam Illyrici discipuli, qui inscribitur Methodica probatio propositionis, quod peccatum originale sit substantia, per D. M. Pau. Rei. D. V. V. in quo libro peccatum passim dicitur subsistens quiddam, præsens et operans in homine etc. Sententia vero ejus his propositionibus comprehendi potest.

(1) Gen. III, 7.

Prima propositio. Peccatum si generatim sumatur, res est transcendens omnia prædicamenta; speciatim vero quædam peccata pertinent ad prædicamentum substantiæ, alia ad prædicamentum quantitatis, vel qualitatis vel ubi, vel habitus; et sic de cæteris. Secunda propositio. Peccatum originis substantia est, non qualitas, vel ratio, vel aliquid ejusmodi. Tertia. Peccatum originis nihil est aliud nisi substantialis imago diaboli. Quarta. Anima rationalis per peccatum primi hominis substantialiter tota corrupta est, ac transformata in imaginem diaboli ex imagine Dei: ut quemadmodum in homine mortuo forma substantialis cadaveris est loco animæ, ita post peccatum Adæ sit in anima forma quedam teterrima substantialis pro ea, quæ ante fuerat. Quinta. Mutatio ista non potest proprie dici generatio, vel creatio, sed transformatio, qualis est, cum vinum vertitur in acetum.

Hanc suam sententiam plurimis argumentis Illyricus confirmare nititur, quorum alia ducuntur a Scriptura et ratione, quæ nos paulo post suo loco retellemus; alia petuntur ex variis Martini Lutheri testimoniis, quæ nos Kemnitio et Wighando, necnon Heshusio et Merlino enodanda relinquimus. Scriperunt enim adversus Illyricum quatuor isti theologi Lutherani, quamvis aliqui Joannes Wighandus ejusdem Illyrici collega fuerit in Centuriis conscribendis.

Et fortasse, si Lutheri scripta et sententias scrutari vellemus, et ex iis, ut Illyricus po-

stulata, de præsentī controversia judicium faceremus, non quatuor illi Magistri, sed unus Illyricus victoriam reportaret. Certe enim Martinus Lutherus in comment. cap. 3. lib. Genes. explicans illa verba: *Tunc aperti sunt oculi amborum* (1), non obscure significat, peccatum originis ad substantiam hominis pertinere: « Vide, inquit, quid sequatur ex illa sententia, si statuamus justitiam originalem non fuisse naturæ, sed donum quoddam superfluum, superadditum. An non sicut ponis justitiam non fuisse de essentia hominis, ita etiam sequetur, peccatum quod successit, non esse de essentia hominis? » Hæc Lutheri verba satis aperte Illyrico favent, nec satisfaciunt glossæ quorundam, qui aliorum ea detorqueere conantur.

Idem etiam Lutherus in explicatione Psal. L. tractans illa verba: *Ece enim in iniquitatibus conceptus sum*, sic ait: « Non loquitur David de ullis operibus, sed simpliciter de materia, et ipso esse et dicit semen humanum, id est, massa, ex qua conceptus sum, lota est vitio et peccato corrupta. Materia ipsa est vitiosa. Lutum illud, ex quo vasculum hoc fingi cœpit, damnabile est. » Et paulo post: « Pectus, inquit, in utero, antequam nascimur, et homines esse incipimus, peccatum est. » Hæc Lutherus.

Rursus illi ipsi, qui adversus Illyricum disputationes longissimas ediderunt, non pauca scribunt, quæ causam Illyrici meliorem facere videantur. Nam Johannes Wighandus in propositionibus de peccato originis proposuit. 119. scribit, peccatum originis esse rem ream, et natura sua dignam morte æterna, et damnatam a Deo, nisi per Christum remissio fiat. At profecto rem esse ream et dignam æterna morte nisi remissio fiat, non convenit accidenti, sed substantiæ, et substantiæ viventī, ac rationali. Neque enim furtum dignum est patibulo, sed fur; nec furto, sed furi potest remissio fieri. Quare videtur Wighandus id ipsum asserere, quod oppugnat, peccatum videlicet originis substantiam esse, non accidens. Idem auctor proposuit. 213. scribit, per peccatum primi hominis totam substantiam hominis esse corruptam ac depravatam, et non accidentia ejus tantum, ut Sophistæ docebant.

At scholastici theologi, quos iste more suo Sophistæ vocat, ideo dicunt, non substan-

tiam hominis, sed accidentia per peccatum esse corrupta, quia non pars aliqua essentia, sive substantiæ humanæ, ac ne potentia quidem aliqua perit, sed justitia amissa est, et in ejus locum injustitia, pravitæque successit, et tam justitiam, quam injustitiam accidentia esse usque ad hoc sæculum, in quo monstra opinionum passim nascuntur, extra controversiam fuit.

Iste igitur Wighandus, qui contra sophistarum sententiam docet, non accidentia solum, sed etiam substantiam hominis esse corruptam, quid aliud significat nisi justitiam et injustitiam non accidentia, sed substantiam esse? atque hoc est, quod Illyricus tot suis libris conabatur efficere.

Rursus Tilmannus Heshusius alter Illyrici antagonista, in libro de hac ipsa questione conscripto, non solum fatetur, totam hominis substantiam per peccatum corruptam ac depravatam esse, sed etiam aperte docet, imaginem Dei in homine fuisse substantiam; imaginem autem Dei per peccatum amissam, et in ejus locum imaginem diaboli successisse, non Tilmannus solus, sed omnes Lutherani concedunt. Ex quo sequitur, priorem hominis substantiam perisse, et aliam per transformationem quædam videlicet accessisse. Nescio autem quid aliud Illyricus optare queat, nisi quod isti ejus adversarii tam liberaliter dant.

Denique Martinus Kemnitius, qui inter primos hostem se Illyrici profitetur, in Resolutione de peccato originis, dicit, totam massam animæ corruptam esse summam atque extrema depravatione. Idem in Examine Concilii Tridentini sessione 5. pag. 434. dicit, peccatum esse, quicquid repugnat divinæ legi, sive sit detectus, sive inclinat, sive ratio. Itaque ipsam etiam rationem, quæ est suprema pars hominis, Kemnitius vult esse peccatum, quia ipsa etiam legi Dei repugnat. At quid, queso, aliud docet Illyricus? Videmus igitur hostes Illyrici, sive imprudentes, sive prevaricantes non raro in ejus castra transire; sed quicquid de illis sit, sententiam Illyrici falsam, atque absurdam esse, et Verbo Dei, symbolo fidei, traditioni Patrum, et manifestissimæ rationi repugnare contendimus.

(1) Gen. III, 7.

Refutat error Illyrici, qui asseruit peccatum originis esse substantiam.

Scriptura divina non obscure docet, peccatum non esse substantiam, sive naturam aliquam, sed privationem, ac defectum. Nam S. Joannes dicit: *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil* Joan. 1. Sanctus autem Paulus addit: *Omnia creatura Dei bona est* I Timoth. iv (1). Ex quibus duobus locis evidenter sequitur nullam substantiam, sive naturam esse malam, ac per hoc neque esse peccatum. Nam cum peccatum omnium consensu sit malum, si idem peccatum substantia esset, vel non omnis substantia esset facta a Deo, quod repugnat Evangelio, vel non omnis creatura Dei bona esset, quod repugnat Apostolo.

Deinde argumentari possumus ex Scriptura, juxta Lutheranos communem explanationem. Nam B. Paulus (ut Lutherani communiter docent) de peccato originali disserit ad Roman. vii. cum ait: « Scio quod non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum. Non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum hoc facio. Si autem quod odi malum, hoc facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. » Ex quo loco perspicue intelligimus, peccatum quod Lutherani originale esse definiunt, non esse ipsum hominem, sed in homine habitare; et non in mente, sed in carne sedem habere. Quod enim hoc loco caro non significet totum hominem, sed alteram partem tantum, certum est ex eo quod distinguitur contra mentem. Nam ad mentem pertinet illud, *volo bonum*, et illud, *odi malum*. Et apertissime paulo inferius: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae*. Et rursus: *Igitur ego ipse mente servio legi Dei, carne autem legi peccati*.

Quod si peccatum originis non est in mente, sed in carne, quanto minus ipsa mens dici poterit esse peccatum, ut contendit Illyricus? neque vero responderi potest, Apostolum, qui de se hæc dicit, justificatum fuisse a peccato. Nam ex communi sententia Lutheranos, peccatum originis non ita remittitur in justificatione, ut non sit, sed ut

(1) Joan. 1. 3; I Tim. IV. 4.

non imputetur, imo ex hoc ipso loco, ubi B. Paulus, qui sine dubio justificatus erat, de se loquitur, probant Lutherani, in hominibus justis peccatum semper hærrere, et esse vere, proprioque peccatum. Quare cum in Apostolo Paulo esset peccatum originis, ut Lutherani volunt, et in eodem esset mens bona, cum peccato illo pugnavit, ut ipse testatur, sequitur apertissime peccatum originis nihil minus esse, quam id, quod Illyricus somniat, qui non tam in mente, quam ipsam mentem affirmat esse peccatum.

Jam vero symbolum fidei non minus aperte paradoxum istud Illyrici funditus destruit.

Primus articulus est: « Credo in unum Deum. » At Illyrici delirium tot facit Deum, quot sunt mentes in originali justitia permanentes. Nam quemadmodum originale peccatum ad substantiam hominis pertinet post lapsum Adæ, ex Illyrici sententia, sic etiam originalis justitia ad substantiam hominis pertinebat ante lapsum ejusdem. Quia vero proprium est solius Dei, ut sit non ex accidente donec, sed substantialiter justus, ut S. Gregorius docet hom. 14. in Evang., sequitur ut mentes primorum hominum ante lapsum, Dii quidam essent, et nunc etiam tot sint in celo Dii, quod sunt Angeli, originali justitia præditi. Omnes enim substantialiter justii, et boni sunt.

Idem primus articulus docet, « unum Deum esse creatorem omnium rerum. » At si vera esset Illyrici sententia, Deus non esset creator animarum hominum, sed diabolus, quæ est hæresis Manichæi. Nam post lapsum Adæ ipsa humane anime substantia est peccatum, ex Illyrici sententia; peccati autem non est auctor Deus, sed diabolus, ut idem ipse Illyricus confitetur.

Respondet Illyricus, Deum vere dici creatorem omnium rerum, quia creavit ipse hæc naturam bonam, quæ postea opera diaboli facta est mala. At questio est de ista substantia mala, quis eam fecerit, et quotidie faciat. Nam si diabolus, igitur diabolus esse creator alicujus substantie, et non est Deus creator omnium rerum. Si Deus, igitur non est auctor peccati. Quod tamen disertis verbis damnatur in confessione Augustana art. 19. cujus confessionis sectatorem se Illyricus profitetur.

Respondet Illyricus, istam substantiam totam esse a Deo, et totam a diabolo; a Deo

quidem, quia ipse conservat, et propagat hæc naturam ita corruptam et vitiatam; a diabolo autem, quia ipse eam sic vitiauit, et (ut ipse pro sua insigni honestate loquitur) penitus concacavit, et addit, nullam esse novaculam sophistarum ita acutam, ut possit distinguere in anima hominis peccatoris, quid sit Dei, et quid diaboli.

At hæc responsio, ut unum errorem tollat, inducit duos. Primum enim si Deus propagat, et conservat hæc naturam quæ ita penitus corrupta et vitata est ut vere et proprie sit ipsa vitium, atque peccatum, certe sequitur, ut Deus sit auctor peccati. Quid enim est propagare, et conservare peccatum, nisi auctorem esse peccati? Itaque Deus verus, ac bonus erit auctor mali, ex Illyrici sententia, quæ impietas Manichæi et Marcionis impietatem longe superat. Siquidem illi peccati causam in Deum quemdam malum, non in bonum reulerunt.

Deinde si diabolus, initio naturam ita depravavit, ut per eam depravationem forma substantialis bona perierit, et forma substantialis mala producta fuerit, quis non videt, diabolum creatorem substantie dici posse?

Respondet Illyricus, diabolum non esse creatorem, quia non creavit substantiam ullam, sed bonam transformavit in malam: « Quemadmodum, inquit ipse, mulierculæ norunt lac in caseum, vel butyrum convertere, et vinum in acetum transmutare, et tamen neque dicuntur, neque sunt creatrices. »

At nihil ista faciunt ad rem, siquidem lac et vinum, res sunt naturaliter transmutabiles, et ideo non debet videri mirum, si adhibitis ab homine naturalibus causis, illa facile transmutentur. Substantie vero spirituales, quales sunt anime rationales, et Angeli, non sunt naturaliter corruptibiles, aut substantialiter mutabiles, cum materia careant, et ideo solus Deus potest eas ex nihilo condere, aut in nihilum redigere: ut etiam ex aliis aliis facere: neque minus requirit omnipotentiam conditoris, talium rerum creatio, quam earundem rerum substantialis transformatio.

Neque multum juvat Illyricum, quod ipse interdum, cum valde premitur, dicit, non totam anime substantiam in aliam totam, diaboli opera, esse conversam; sed partem tantum supremam, id est, rationem. Nam (ut omittam, quod ipse idem sæpissime dicit, totam animam, immo totum hominem, esse

corruptum) non sunt in anima hominis plures substantie, sed una, eaque impartibilis, licet ratione plures in ea gradus, ac veluti partes distinguamus. Illa autem una substantia non potest ullo modo re ipsa partim conservari, partim destrui, sed aut tota conservetur, aut tota pereat, necesse est.

Pugnat deinde doctrina ista Illyrici cum articulis fidei, quibus Dominica Incarnationis mysterium continetur. Siquidem fides Christiana docet, a Verbo divino naturam humanam assumptam, ejusdem speciei cum nostra, id est, carnem et animam, qualem nos habemus: « Non alterius nature (inquit S. Leo in epist. xi. ad Julianum) erat ejus caro, quam nostra, nec alio illi, quam cæteris hominibus anima est inspirata principio, quæ excelleret, non diversitate generis, sed sublimitate virtutis. » At ex Illyrici sententia, anima nostra peccatum est, igitur aut Christus peccatum assumpsit in unitatem persone, quo nihil absurdius fingi potest; aut animam non habuit ejusdem nature cum nostra, quod (ut diximus) Symbolo fidei manifeste repugnat.

Respondet Illyricus, Christum assumpsisse animam humanam, non qualem nos habemus, sed qualis in Adamo fuit ante peccatum, distinguere vero unam ab alia non specie, aut genere physico, sed tantum theologico. Intelligit autem per theologicam differentiam, quod summus gradus anime rationalis non sit idem in nobis, et in Christo, tametsi reliqua anima sit eadem.

At summus gradus, si recte philosophari velimus, ad speciem physicam pertinet. Ille siquidem est, per quem physice distinguimur ab animalibus cæteris.

Quocirca mysterium Incarnationis Arius, et Apollinaris destruire judicati sunt a Patribus nostris, quod mentem in Christo non agnoscerent, ejusdem nature cum nostra. Vide Epiphanium hæresi 69. et 77. et Augustinum hæresi 49. et 55.

Pugnat præterea error Illyrici cum articulo de resurrectione. Nam non resurget eadem substantia hominis, quæ nunc est, et quæ per mortem desinit esse. Hæc enim tota ex Illyrici sententia peccatum est, et peccatum sine dubio non resurget. Igitur alia substantia produceretur, ac per hoc non erit vera resurrectio, sed nova productio. Resurrectio enim non est, nisi ejus, quod cecidit.

Respondet Illyricus, resurrecturum idem omnino individuum, sed forma substantiali

mutata. At quo pacto idem erit individuum, si non habeat eandem formam substantialem?

Pugnat denique cum articulo de vita aeterna. Nam si non resurget idem qui cecidit, non etiam coronabitur idem, qui in agone certavit.

Tertio, adversus Illyrici somnium produci possunt clarissima testimonia Patrum. S. Basilii in oratione, quod Deus non sit auctor malorum: « Non imagineris, inquit, propriam aliquam esse substantiam mali. Nam malitia non est aliquid subsistens. »

S. Gregorius Nazianzenus in oratione in S. Lavaerum, prope extrema: « Crede, inquit, nullam esse mali essentiam, nec per se subsistere, nec a Deo creatam. »

S. Epiphanius hæresi 37: « Malum, inquit, aliquando non erat, neque radix ulla fuit malitiæ, neque malum est quiddam per se subsistens. »

S. Ambrosius lib. I. Hexameron, cap. 8: « Utique, inquit, non substantialis, sed accedens est malitia. » Et paulo post affirmat hæresim esse pestiferam Valentini, Marcionis et Manichæi, quod malitia sit substantia.

S. Hieronymus in epist. ad Ctesiphontem: « Nunquam, inquit, a me audies malam esse naturam. »

S. Augustinus lib. VII. Confessionum, cap. 12: « Malum, inquit, illud, quod querebam, unde esset, non est substantia, quia si substantia esset, bonum esset. » Et in explicatione Psal. LXXVIII: « Quæsi, inquit, quid esset iniquitas, et non inveni substantiam, sed a summa substantia, te Deo, detortam in infimam voluntatis perversionem. » Et lib. I. adversus Julianum cap. 3: « Non, inquit, resistimus Manichæis, nisi obtineamus, non esse mala orta nisi ex bonis, nec ea mala substantiam esse, sed substantiarum vitia creaturarum. »

Denique Patres omnes Manichæum, ut hæreticum execrantur, quod diceret malum esse substantiam, quam non fecisset Deus, et quæ in homine fons esset, et origo omnium peccatorum. Quod idem Illyricus dicit de peccato originis, quod videlicet substantia quædam sit, quam Deus non fecerit, et quæ causa sit peccatorum omnium, quæ ab hominibus perpetrantur.

Respondet ipse, sententiam suam longissime a Manichæi errore distare. Manichæum enim duas naturas æternas introducere, unam bonam, alteram malam: se vero unam

tantum naturam æternam agnoscere, eamque bonam, malam enim postea accessisse. Addit etiam adversarios suos Lutheranos videri potius Manichæos, quippe qui duas in homine naturas constituunt, unam bonam, hoc est, substantiam, alteram malam, id est, peccatum, quod esse volunt veram, ac positivam qualitatem: se autem unam tantum naturam in homine ponere, vel bonam, vel malam; bonam videlicet ante lapsum Adæ, malam post lapsum ejusdem.

At revera utrique videntur Manichæi, et Illyricus, et adversarii ejus Lutherani, sed ipse magis. Illi quidem dum realem et positivam qualitatem peccatum originis esse definiunt, coguntur omnino dicere, vel Deum non esse causam illius qualitatis malæ, ac per hoc non esse causam omnium rerum, quæ revera existunt, qui est unus ex erroribus Manichæorum; vel certe causam esse peccati, qui est error gravior, quam fuerit Manichæorum.

Illyricus autem etiamsi se purgat ab uno Manichæorum errore, quia non docet, mali naturam esse absque principio, et sempiternam, tamen nunquam se purgat ab aliis tribus erroribus Manichæi, quod videlicet aliqua substantia sit mala, et non a Deo, sed a diabolo procreata; quod peccatorum nostrorum non sit causa liberum arbitrium, sed substantia illa mala, quod denique duas sint in homine substantias, una bona, altera mala. Nam etiamsi in libro de substantia imaginis Dei, et diaboli, dicat totum hominem esse malum: tamen in refutatione contrarium sententiam dicit, non totum hominem, nec totam animam, sed solum id, quod est in anima summum, id est, cor, esse corruptum et malum. Sunt igitur in eodem homine, ex Illyrici sententia, substantia corporis, et animæ, quoad partem inferiorem, bona: et substantia cordis, sive partis superioris, mala. Quod si Lutherani ceteri (Illyrico teste) censendi sunt Manichæi, quia ponunt in homine substantiam bonam, et qualitatem malam: quanto magis Illyricus ipse Manichæus habendus erit, qui ponit in homine unam substantiam bonam, et aliam substantiam malam?

Sed veniamus ad rationes. Prima ratio, si peccatum corrumpit vere et proprie substantiam animæ; igitur anima rationalis corruptibilis est, et re ipsa corrumpitur, ac desinit esse, quod est apertissime contra fidem Catholicam, et rationem?

Secunda ratio. Si per peccatum Adami prior substantia hominis perit, et alia in locum ejus successit, igitur inepte Deus Adamum increpat, dicens: *Adam ubi es? Et: Quis tibi indicavit, quod nudus esses? Et: Nonne quia comedisti de ligno? Et: Quia audisti vocem uxoris tue etc.* Nam Adam ille, qui comederat de ligno, et audierat vocem uxoris, jam perierat. Ille autem, cum quo post lapsum loquebatur Deus, erat alius genere differens a priore.

Tertia ratio. Si peccatum originis est ipsa substantia hominis, ut Illyricus dicit, igitur peccatum originis multa bona facit, intelligit, disputat, indicat, scribit contra seipsum, credit, sperat, diligit, hortatur alios ad credendum, et, quod est mirabilis, innocenter vivit. Nam Illyricus, qui se totum peccatum esse non dubitabat, tamen scribit de se in extremo libro de essentia imaginis Dei et diaboli, se multos annos honeste, innocenterque vixisse: « Vixi, inquit, multos annos Wittembergæ, cujus temporis honeste, innocenterque actæ vitæ, multos fide dignos testes producere possum. » At quis credat id, quod non est nisi malum, et fons omnium malorum, tam multa bona facere posse, ut etiam innocentes titulum mereatur?

Quarta ratio. Si peccatum originis est substantia hominis, vel est tota ejus substantia, vel pars; si tota, falsum igitur est quod Illyricus dicit in Refutatione, peccatum non esse nisi summum animæ rationalis gradum. Non enim solus ille gradus est totus homo: Si pars, igitur falsum est quod idem Illyricus in lib. de essentia imaginis Dei, et diaboli toties repetit, totam essentiam hominis tantumque hominem esse corruptum et transformatum in aliam substantiam, quemadmodum cum dolium vini totum vertitur in acetum: et omnes illi clamores, quibus ipse utitur adversus eos, qui extenuant peccatum originis, non solum inanes sunt, sed etiam in ipsum retorqueri possunt. Nam sicut ipse dicebat, Christum fieri dimidium redemptorem ab illis, qui non confitebantur, totum hominem esse corruptum; ita nos dicere possumus, Christum ab Illyrico fieri non dimidium, sed longe minus quam dimidium redemptorem. Nam si unus tantum animæ rationalis gradus corruptus fuit, certe unum tantum animæ rationalis gradum Christus

reparavit. Venit enim querere, et salvum facere quod perierat. Luc. 19.

CAPUT III.

Salvatur argumenta Illyrici.

Nihil est tam absurdum, quin aliqua, si non vera, certe verisimili ratione suaderi possit. Sed Illyricus non contentus probabilibus argumentis, demonstrationes ex divinis litteris insolubiles (ut ipse quidem affirmat) et plurimas attulit. Quod tamen, an ita se habeat, Deo juvante, mox apparebit. Proponam enim, et solvam ea, quæ ex libris ejus collecta, majorem præ se ferunt difficultatem.

Prima obiectio. Scripturæ in peccato originis describendo, utuntur verbis substantiam significantibus; igitur peccatum originis est substantia. Genes. VIII: *Figmentum cordis humani malum est ab adolescentia sua* (1). Ubi massa ipsa cordis, hoc est, substantia, dicitur esse mala. Et Genes. VI. dicitur: *Figmentum cordis tantum esse malum* (2), id est, nihil habere boni. Ad Roman. VI: *Vetus homo noster crucifixus est, ut destruat corpus peccati* (3). Quo loco peccatum dicitur vetus homo, et aperte corpus habere significatur. Ibidem: « Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendum concupiscentiæ ejus. » At quod regnat, et concupiscit, non est accedens mortuum, sed viva substantia.

Responsio. Scriptura, si quando verbis substantiam significantibus utitur in descriptione peccati, non loquitur proprie, sed figurate, qui modus loquendi in Scripturis frequentissimus est. Psal. LXXVIII: *Operuit confusio faciem meam* (4). Certe confusio non est substantia, et tamen ita describitur, ac si esset indumentum aliquod. Sed figura perspicua est. Quoniam enim qui confunduntur, suffunduntur rubore, ideo facies eorum operiri videntur. Lucae IV: *Imperavit Dominus febrim, et febris febricitatem dimisit*. Quis imperat accidentibus? et quomodo est accedens quod hominem dimittit et recedit? certe imperata facere, sive ad imperantis vocem dimittere aliquem non solum substantiæ,

(1) Gen. VIII, 21. — (2) Gen. VI, 5. — (3) Roman. VI, 6. — (4) Psal. LXXVIII, 8. — (5) Luc. IV, 39.

sed etiam viventis, et intelligentis esse solet, et tamen nemo dubitat, quin febris substantia non sit.

Sed respondeamus ad singula loca. Figmentum cordis, quod in Genesi malum esse dicitur, non est ipsa cordis substantia, sed cogitatio, quæ a corde fingitur quæ non est substantia sed effectus. Quamvis enim cap. 8. Genes. dicatur figmentum cordis malum, tamen cap. 6. ubi res eadem pluribus verbis narratur, dicitur **הַמַּחְשָׁבֹת הַרְעָה** hoc est figmentum cogitationum. Sic enim legitur Genes. vi. vers. 5. ad verbum: « Et omne figmentum cogitationum cordis ejus tantum malum omni die. » Quod autem cogitationes omnes dicuntur esse mala, sine dubio hyperbole est Scripturæ familiaris. Nam in eodem cap. 6. Genes legitur: *Omnia caro corrumperat vitam suam*: et tamen in eodem loco dicitur: Noe vir justus, atque perfectus fuit in generationibus suis.

Porro quod in epist. ad Rom. cap. vi. legitur de homine veteri, ineptissime solvitur ab Heshusio: dicit enim veterem hominem latius patere, quam peccatum, quod vetus homo complectatur subjectum et formam, id est, naturam humanam et ejus vitium; peccatum autem solam formam, id est, vitium. Quod si ita esset, cum beatus Paulus ad Coloss. iii. et ad Ephes. iv. jubet nos exuere veterem hominem, intelligendum esset, oportere nos naturam humanam deponere, hoc est, ut ipsi nos interficeremus.

Verà igitur responsio est, quæ ex interpretibus ejus loci, tum Græcis, tum Latinis colligitur, per hominem veterem significari vitam veterem, quæ agitur in peccatis, et contra per hominem novum, vitam novam, quæ agitur per virtutem. Proprie siquidem vetus homo est Adam, novus homo est Christus; sed nos dicimur exuere veterem hominem, cum non cernitur amplius in nostris actionibus similitudo peccantis Adami; et contra induere novum hominem, cum ita vivimus Christi virtutes imitantes, ut Christus in conversatione nostra manifeste appareat. Nam quod ad Ephes. iv. et ad Coloss. iii. Apostolus vult exui veterem hominem, et indui novum; apertius I ad Corinth. xv. dicit: *Sicut portavimus imaginem terreni, ita portemus imaginem celestis*. Et apertissime ad Rom. xiii: *Induimini Dominum nostrum Jesum Christum* (1). Hæc autem omnia ad

actiones, non ad substantiam pertinere, perspicuum est ex cap. iii. epist. ad Coloss. ubi explicans Apostolus, quæ sint membra hominis veteris, ait: *Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam carnalem, etc.* (2), et ibidem explicans quid sit deponere hominem veterem: *Deponite, inquit, iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, etc.* Et ibidem explicans quid sit induere novum hominem: *Induite, inquit, viscera misericordie, benignitatem, humilitatem, modestiam, etc.*

Porro per corpus peccati intelligitur, per tropum quemdam, tota multitudo, et quasi congeries peccatorum, quam male vivendo contraximus ut sententia Apostoli ad Rom. vi. hæc sit: *Vetus homo noster simul crucifilius est, ut destruat corpus peccati* (3), hoc est, per vim crucis Christi vita nostra mala, et vitiosa perit, ut deinceps nullum peccatum admittamus, sed in novitate vite ambulamus, in omni opere bono fruificantibus etc.

Similis tropus est Luc. xi. in illis verbis: *Si oculus tuus fuerit æquus, totum corpus tuum tenebrum erit* (4), hoc est, si intentio fuerit mala, omnes actiones erunt etiam male. Posset etiam per corpus peccati intelligi robur, et potentia concupiscentiæ; nam delectatur Apostolus phrasibus hebraicis; Hebræi autem eadem voce **בָּשָׂר** et corpus, et robur appellare solent: itaque per corpus peccati recte intelligetur robur, peccati, id est, concupiscentiæ, quæ ab Apostolo sæpe vocatur peccatum per metonymiam, quia est effectus, et causa veri peccati, ut S. Augustinus multis in locis docet, ac præsertim lib. i. contra duas epistolas Pelag. cap. 13. et consentanea sunt huic sententiæ quæ sequuntur: « Ut non ultra serviamus peccato »; et: « Non regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum concupiscentiæ ejus. » Quibus in locis omnium consensu, nomine peccati concupiscentia accipienda est, quæ quidem metaphoricè regnare, et imperare dicitur, cum ardentius incitata consensum voluntatis extorquet. Alioqui enim neque res prædita ratione, ut proprie imperare possit, neque substantia est. Nihil enim est aliud concupiscentia, nisi vis appetendi immoderata. De qua re plura alio loco dicemus.

Secunda objectio. Peccatum origiois est fons, et radix omnium peccatorum. Nam Apostolus ad Roman. vii. dicit, peccatum ope-

ratum esse in se omnem concupiscentiam. Et sine dubio de peccato originali loquitur; continuat enim disputationem inchoatam de peccato originali in 5. cap. ac fons, et radix omnium peccatorum est ipsum cor, sive ipsa rationalis anima, cum Dominus dicat Matth. xv: *De corde exeunt cogitationes male, adulteria, furta, etc.* (1). Cor autem sine controversia substantia est: igitur peccatum origiois substantia est.

Sed quia hoc argumentum tanti factum est ab Illyrico, ut etiam infio libri ante præfationem illud posuerit, placet ejus verba adscribere: « Thesaurus, aut causa primaria omnis mali actualis, nempe cor pessimum, vetus animalisque homo, aut caro perpetua concupiscens, et militans contra spiritum, Deum et legem ejus, est et ipsamet essentia hominis, teste Scripturæ et Theologis: Originale peccatum est causa primaria, seu thesaurus, origo, radix, et fons omnium actualium peccatorum, testibus iisdem: igitur originale peccatum est essentia ipsa. »

Responsio. Multa sunt vitia hujus argumenti. Primum enim, si ad formam syllogisticam vere redigatur, erit in secunda figura ex puris affirmantibus. Nam in illa prima propositione: Thesaurus omnis mali actualis est ipsa essentia hominis, attributum est thesaurus, et subiectum est, essentia hominis, et ideo si recto ordine ponantur partes propositionis, dicendum erit: essentia hominis, sive cor pessimum, est thesaurus omnis mali actualis; ac deinde subjungenda est altera propositio: Peccatum originale est thesaurus omnis mali actualis. Ex quibus non magis sequitur: Ergo peccatum originale est ipsa hominis essentia; quam si quis diceret: Diabolus est mendax, Illyricus est mendax, ergo Illyricus est diabolus.

Deinde quid sit de forma argumenti, assumptio illa est falsa: Peccatum originale est thesaurus, et fons, et radix, omnium actualium peccatorum. Nam prima Adam et Eva, et omnes angeli mali in Actuale peccatum incidunt, cum tamen originali peccato caruerint. Et nos quoque, si peccatum originale non traheremus a parentibus, tamen et a diaboli tentari et peccare sine dubitatione possemus. Sicut etiam post peccatum origiois in Baptismo dimissum, non raro peccamus.

Illud autem Apostoli ad Roman. vii: *Peccatum*

causa operatum est in me omnem concupiscentiam (2): non est accipiendum de peccato originali, sed de fomite, qui peccatum dicitur per metonymiam, quia est effectus et causa peccati. Quoadmodum in eodem capite, cum Apostolus dicit: *Quid ergo, lex peccatum est? absit, etc.* non querit, si ne lex proprie peccatum, quod in questionem venire non poterat: sed, si ne lex peccatum, id est, causa peccati. Ac respondet, non esse causam, sed occasionem, quia, licet ipsa sit sancta et bona, tamen ex ea fomes occasionem accipit magis concupiscendi, quia nitimur in velutum. Neque his repugnat, quod Apostolus continuare videatur disputationem inchoatam cap. 5. Nam disputationem ita continuat, ut cum c. 3. disserat de peccato origiois, postea cap. 6. et 7. disserat de concupiscentia, quæ est effectus et pœna peccati origiois.

Adde tertio, quod ipsa etiam concupiscentia non est fons et radix omnium omnino peccatorum actualium, si per concupiscentiam intelligamus concupiscentiam carnis, de qua in eo capite loquitur Apostolus, ubi eam vocat etiam legem membrorum. Nam S. Joannes in epist. 1. cap. 2. tres fontes peccatorum ostendit, concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, et superbiam vitæ.

Quod autem Apostolus dicit: *Peccatum, id est, fomes, per mandatum, operatum est in me omnem concupiscentiam*, duobus modis intelligi potest. Primum, ut significare voluerit, omne genus concupiscentiæ actualis contra mandatum prodire posse ex fomite, id est, ex potentia concupiscibili; quamvis etiam aliunde prodire possint, quomodo idem Apostolus I. Timoth. vi. dicit, radicem omnium malorum esse cupiditatem, id est, avaritiam. Nam græce est *φιλαργυρία*. Deinde, ut per omnem concupiscentiam intelligamus summam, et ardentissimam concupiscentiam, et hæc videtur esse maxime literalis explicatio. Nam Apostolus dicit: *Peccatum per mandatum operatum esse omnem concupiscentiam*; ex mandato autem non tam habuit fomes, ut esset fons variorum peccatorum, quam, ut vehementiorem concupiscentiam excitaret.

Denique quarto addi potest, etiam si concederemus, peccatum originale esse fontem simpliciter omnium actualium peccatorum, tamen non inde recte colligi peccatum ori-

(1) I Corin. XV. 49. Rot. NTI, 14. — (2) Colos. III, 5. — (3) Rom. VI, 6. — (4) Luc. XI, 34.

(1) Matth. XV, 19. — (2) Rom. VII, 8.

gionem esse hominis essentiam, vel totam, vel partem, ut cor, aut animam. Nam non eodem modo conveniret peccato, et cordi, vel animæ esse fontem, et thesaurum actualium peccatorum. Cor enim, sive anima, est vere fons peccatorum, per modum principii activi et interni. Ac proprie Dominus dicit, *De corde exeunt cogitationes male, adulteria, furta, blasphemie, etc.* Peccatum autem originis, si accipiatur pro carientia justitiæ originalis, quæ est Catholicorum sententia, non est fons peccatorum, nisi per modum removentis obstaculum. Si accipiatur pro fomite, ut plerique Lutheranorum sentire videntur, est fons peccatorum per modum causæ extrinsecæ proponens objectum voluntati. Quomodo etiam diabolus dici potest fons peccatorum. Nam et diabolus tentator in Evangelio nominatur, Matth. iv. et de concupiscentia scribit S. Jacobus in epist. sua cap. i. *Unusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus* (1). Sic igitur quatuor modis solvitur primarium Illyrici argumentum.

Tertia objectio. Peccatum est id omne, quod pugnat cum lege. Nam in epist. A. B. Joannis cap. 3. definitur peccatum his verbis: *ἡ ἀμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία*; At ipsum cor, ipsa anima, ipse totus homo pugnat cum lege. Ubi enim legitur: *Caro concupiscit adversus spiritum*, ad Galat. v (2). nomine carnis intelligitur totus homo; siquidem inter opera carnis non solum numerantur adulteria et fornicationes, sed etiam hereses, invidiæ, sectæ, etc. Et Joan. iii. totus homo dicitur caro, cum Dominus ait: *Quod natum est ex carne, caro est.* Denique adulteria, homicidia et similia, quæ ad Galat. 5. dicuntur opera carnis, Matth. 15. ex corde prodire dicuntur. Cum igitur id omne quod pugnat cum lege peccatum sit, et totus homo pugnet cum lege, sequitur, ut totus homo peccatum sit; homo autem substantia est, igitur peccatum substantia est.

Responso. Hæc objectio a Kemnitio solvi nullo modo potest, cum ipse concedat, id omne vere ac proprie esse peccatum, quod legi repugnat, sive sit actio, sive potentia, sive substantia. Nos autem facili negotio propositum argumentum diluimus. Neque enim peccatum est res contraria legi, sed ipsa contrarietas, sive repugnantia ad legem; id enim significat ἀνομία declinationem, seu devia-

tionem, a lege. Declinatio autem, deviatio, contrarietas et repugnantia, non substantiam significant, sed accidens, et id non positivum, sed privativum, hoc est, carentiam rectitudinis, sive privationem conformitatis ad regulam. Et quoniam hæc privatio in actione proprie inhæret (actio enim est, quæ imperatur, vel prohibetur a lege), ideo actio proprie dicitur esse secundum legem, vel contra legem. Ex quo sequitur, ut sicut privatio conformitatis ad legem est peccatum formaliter, ita actio non conformis legi sit peccatum materialiter, substantia vero, quæ est actionis principium, non peccatum materialiter, aut formaliter, sed peccans, vel peccatrix nominari debeat. Itaque S. Augustinus in lib. 22. contra Faustum cap. 27. definitiōis peccatum, non ait: Peccatum est cor, vel anima, vel totus homo, sed dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei.

Quarta objectio. Imago Dei in homine non erat aliquid accidens, sed substantia. Sicut enim dicitur Gen. 1: *Creavit Deus hominem ad imaginem suam*, ita dicitur Gen. v: *Adam genuit filium ad imaginem suam* (1). Certum est autem filium esse ad imaginem patris, non propter sola accidentia, sed propter naturæ similitudinem. Sed si imago Dei substantia erant, profecto etiam imago diaboli substantia esse debet. Amisit autem homo per peccatum imaginem Dei, et induit imaginem diaboli, juxta illud Joan. viii: *Vos ex patre diabolo estis*; et ad Coloss. iii: *Induite novum hominem, qui renovatur secundum imaginem ejus, qui creavit eum* (4).

Respondo: imago Dei esse ipsam animæ rationalis naturam, libenter admittimus, neque opus erat, ut ad hoc probandum, quod nemo negat, tam multum Illyricus desudaret. Cæterum, hanc imaginem per peccatum esse amissam, vel in aliam substantialiter transformatam, omnino negamus. Iste enim est error Origenis, a sanctis Patribus refutatus, ut intelligi potest ex Epiphano heresi 64.

Illud autem Joan. viii. *Vos ex patre diabolo estis*, non significat, homines peccatores gerere imaginem diaboli naturalem, sive substantialem. Nec enim diabolus gignit, ut procreat homines peccatores, nisi per metaphoram dicatur gignere quos decipit, quemadmodum Apostolus I. ad Corinth. iv. dicit, se genuisse, quos docuit. Itaque peccatores

filii diaboli sunt per imitationem, non per naturam, et imaginem quendam ejus gerere dici possunt, quia similes ei sunt, non substantia, sed vicio; non natura, sed moribus.

Vide S. Augustinum lib. advers. Adimant. cap. 5. ubi ostendit Tribus modis aliquos dici filios aliorum. Primo, per naturam, quomodo Abel filius fuit Adami; secundo, per doctrinam, quomodo Corinthios filios suos vocat Apostolus I ad Corinth. iv; tertio, per imitationem, quomodo nos omnes filii dicimur Abrahamæ, cum fidem ejus imitatur, ad Roman. iv. et Gal. iv. et peccatores dicuntur filii diaboli, quia imitantur eum, qui sunt ex parte ipsius, Sap. ii.

Ad illud autem ad Coloss. iii: *Qui renovatur secundum imaginem*, respondeo, hominem renovari per gratiam in ea parte sui, secundum quam est imago Dei, juxta illud ad Ephesios iv: *Renovamini spiritu mentis vestre* (1). Hæc autem renovatio mentis humane, quæ est imago Dei significat imaginem illam obscuratam fuisse, non deletam. Quod ut facilius intelligatur, sciendum est, imaginem Dei tribus modis considerari posse, secundum naturam, secundum habitum, et secundum actum, ex quibus modis secundus et tertius nihil sunt aliud, nisi perfectiones imaginis primo modo considerata. Nam quemadmodum imago depicta, si solum sit lineis adambata, vera erit imago, sed rudis; si addantur colores, reddetur perfectior; si exprimantur venæ, muscoli, et minutissima quæque partes, perfectissima judicabitur. Sic etiam ipsa substantia animæ rationalis imago Dei est, sed addito habitu gratiæ, et sapientiæ perficitur et ornatur, cum vero actu Deum cognoscit et diligit, perfectissima et ornatisima est.

Ac peccatum quidem substantiam imaginis de medio tollere non potuit, sustulit tamen perfectionem illam, et eximiam similitudinem, que in habitu, et actu cognitionis, et amoris posita erat. Itaque imago non perit, sed obscurata, ac deformata est, quasi coloribus extinctis: et ideo reformari dicitur cum gratia, et sapientia reparantur in nobis, quomodo imago depicta renovari dici posset, si coloribus extinctis eidem imagini iterum adderentur.

Quinta objectio. Justitia originalis in primis parentibus non fuit accidens, sed sub-

stantia, igitur et injustitia originalis, quæ justitiæ illi successit, non accidens, sed substantia est. Antecedens hujus argumenti probatur ex argumento superiore. Dicitur enim est, imaginem Dei in homine esse ipsam naturam animæ rationalis: idem autem esse imaginem Dei, et justitiæ originalem, colligitur ex Apostolo Paulo, qui quod dixerat ad Coloss. iii: *Induite novum hominem, qui reformatur secundum imaginem ejus, qui creavit illum*; explicare videtur ad Ephes. iv. cum ait: *Induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia, et sanctitate veritatis* (2). Ubi pro eodem videtur accipere imaginem, et justitiæ, sive sanctitatem.

Responso. Justitiæ originalem de essentia hominis, vel angeli fuisse qui dicit, is plane creaturam cum creatore confundit. Solus enim creator id proprium habet, ut sit per essentiam justus. Neque idem sunt imago Dei, et justitia originalis, sed justitia originalis, ornamentum quoddam, et perfectio imaginis Dei, et quia conditus fuit primus homo ad imaginem Dei, non quocumque modo, sed ad imaginem, justitia et sapientia, aliisque ornamentis insignem; ideo B. Paulus dicit, hominem reformari secundum imaginem Dei, quando induit novum hominem, creatum in justitia et sanctitate veritatis, quia videlicet imago Dei per amissionem justitiæ deformata, iterum ad pristinum nitorem per justificationem redit.

His addi potest, quod etiamsi verum esset, justitiæ originalem fuisse substantiam; non tamen sequeretur, peccatum originis esse substantiam. Siquidem peccatum originis non est aliqua forma justitiæ originali contraria, sed est privatio justitiæ originalis, ut suo loco demonstraturi sumus.

Sexta objectio. Accidens est quod potest adesse et abesse præter subjecti corruptionem: Atqui peccatum originis substantiam animæ rationalis omnino corrumpit. Scriplum est enim Genes. 1: *Quæcumque die comederis, morte morieris.* Et ad Colossens. ii: *Et vos cum essetis mortui in delictis, convinxit cum illo* (3). Igitur peccatum originis non accidens, sed substantia est.

Responso. Tilmannus Heshusius ad hoc argumentum responderi non potuit, nisi cum injuria Porphyrii, quem de quaque vocabus disserentem scholæ pene omnes sequuntur. Itaque repudiata definitione acci-

(1) Jacob. 1.14. — (2) Gal. V, 17. — (3) Joan. III, 6. — (4) Gen. I, 27: ibid. V, 3. — (5) Joan. VIII, 44; Col. III, 10.

(1) Eph. IV, 23. — (2) Eph. IV, 24. — (3) Gen. III, 5; Colo. II, 13.

dentis, quam Porphyrius tradiderat, approbat definitionem, quam his verbis tradit Philippus Melancthon : « Accidens est, quod non per se subsistit, nec est pars substantia, sed est in alio mutabiliter. » Quae definitio (ut omnium alia vitia) videtur contra ipsum Heshusium, et auctorem ejus Philippum pugnare. Nam si peccatum originis ita haeret in anima ex sententia Lutherorum omnium, ut neque per Baptisma, neque ulla alia ratione evelli possit donec in hac vita sumas, certe sequitur, ut non sit in alio mutabiliter, ac per hoc non sit accidens, sed substantia.

Sed quidquid de hoc sit, argumentum Illyrici sine magno labore solvi potest. Primum enim destructio, sive mors, quam adfert anima peccatum, non est substantialis et propria, sed accidentaria et metaphorica. Non enim per peccatum perit essentia animae, quippe quae immortalis est, sed gratia, sive justitia. Dicitur enim gratia Dei per metaphoram vite animae, propter similitudinem, quam habet cum ipsa anima, quae est vita corporis. Et ideo idem peccatum nunc dicitur mors animae, ut loco citato ad Colossens. II. nunc infirmitas, ut ad Rom. V. nunc somnus, ut ad Ephes. V.

Deinde etiam si peccatum proprie et substantialiter vitam animae tolleret, quemadmodum mors corporalis proprie et substantialiter tollit vitam hominis, non tamen propterea peccatum non esset accidens, sed substantia, aut reprehendenda esset Porphyrii definitio. Nam corporalis mors omnium consensu est accidens, non substantia, et tamen sic destruit subjectum suum, ut non destruat definitionem Porphyrii.

Quod enim Porphyrius dicit de subjecti destructione, non intelligitur efficienter, sed formaliter. Neque enim significare voluit non esse accidentia qualitates illas, aut actiones, quae subjectum efficienter corrumpunt, ut febres pestilentes, ustionem, sectionem, et alia id genus; sed res illas non esse accidentia, quatenus praesentia, vel absentia faciunt ut subjectum essentiam non retineat suam.

Sic corvo addis cogitatione candorem, adhuc corvus essentiam retinet, si addas animam rationalem, jam non erit amplius corvus; igitur candor corvo esset accidens, anima rationalis substantia. Contra vero si tollas a corvo nigredinem, adhuc erit corvus, si tol-

las animam sentientem, non erit corvus; igitur nigredo corvo est accidens, anima sentiens est substantia. Qualitates autem, quae efficienter subjectum corrumpunt, tantum abest, ut eidem formaliter repugnent, ut nisi in ipso esse non possint : et ideo illo destructo, ipsas quoque continuo interire necesse sit.

Quare juxta Porphyrii definitionem, peccatum non est substantia, sed accidens, quia ipsa est manente per reatum et manulam, et sublato per justificationem, adhuc subjectum, id est, anima suam essentiam retinet; et si (quod naturaliter fieri nequit) animae substantia interiret, ipsum quoque peccatum, quod in anima sedem habebat, sine dubio interiret.

Septima obiectio. Justificatio est creatio novi cordis, juxta illud Psal. LV. *Cor mundum crea in me Deus*, Et Ezechiel. XXXVI. *Auferam a vobis cor car lapideum, et dabo vobis cor carneum* (1). Itaque est regeneratio totius hominis, ut patet ex Joan. III. ad Tit. III. I Petri I. et II Jacobi I. et aliis locis. At cor carneum, et cor lapideum substantiae sunt, et regeneratio et creatio ad substantiam, non ad accidentia pertinent.

Responso. Ista omnia metaphorica sunt, non propria; quod nemo, nisi omnino hebes negare potest. Certe enim peccatum, ut cor peccato obduratum non est proprie lapideum, sed ita dicitur propter similitudinem, quae est inter peccatoris obstinationem, et duritiam lapidis. Pari ratione mens justa non est proprie cor carneum, sed ita nominatur propter similitudinem, quam habet mens per justitiam ad imperium Dei facili cum carne molli, ac tenera. Denique tametsi gratia justificationis, et peccatum accidentia sint, recte tamen per metaphoram homines regenerari, et rursus etiam creati dicuntur, cum a peccato justificantur propter similitudinem, quae cernitur inter peccatum et mortem, atque inter justitiam et vitam.

Octava obiectio. Christus ab Apostolo dicitur peccatum II. ad Corinth. V. sed Christus est substantia, igitur et peccatum est substantia. Si dicas : Christus per tropum dicitur peccatum, quia fuit hostia pro peccato, recte id quidem, sed non diceretur Christus peccatum, quia fuit hostia pro peccato, nisi homo ipse, pro quo Christus mortuus est, vere ac proprie peccatum esset.

Christus enim peccatum appellatus est, quia passus est id, quod peccato ipsi debebatur; nimirum fuit hostia peculiaris, vice hominum, qui jure interfici merebantur.

Responso. Christus peccatum, id est, victima pro peccato dictus est, non quia vice peccati fuerit immolatus; quis enim tam absurde loqueretur; sed quia morte sua Deum placavit, qui propter peccatum hominum generi infensus erat. Itaque illud (*pro peccato*) cum dicitur Christus hostia pro peccato, non significat loco peccati, sed, pro expiatione peccati, quod Joannes explicuit, cum ait : *Ece Agnus Dei, qui tollit peccata mundi*, Joan. I (1).

Nona obiectio. Homines peccatores dicuntur, propter originale peccatum, natura filii irae, ad Ephesios II. et naturalis dicitur malitia eorum, Sap. XII. et contra, homines justi dicuntur naturaliter, quae legis sunt, facere, ad Roman. II. Igitur tam justitia, quam peccatum ad naturam ipsam, et essentiam hominis pertinent.

Responso : dicuntur homines natura filii irae, non quod ipsum peccatum sit natura, sed quoniam a natiuitate, et per naturalia propagationem peccatum originale traducitur; et naturalis dicitur malitia, quae longa serie a patribus accepta, difficulter exui potest. Non enim de omnibus loquitur Sapiens (quod tamen faceret, si peccatum originis ad essentiam hominis pertinere) sed de Chanaanitis, qui in parente suo Cham maledicti fuerunt : *Erat enim, inquit, semen maledictum ab initio*.

Quod autem dicitur ad Rom. II : *Gentes, quae legem non habent, naturaliter, quae legis sunt faciunt*; non significat justitiam esse hominibus justis ita naturalem, ut sit tota essentia, vel pars essentiae humanae, sed esse conformem, et consentaneam naturae. Vitium enim est contra naturam, virtus secundum naturam, quia vitio natura corrumpitur, virtute perficitur. Itaque gentes per Christum justificatae, naturaliter dicuntur facere opera justitiae, quia sunt opera illa consentanea naturae per gratiam reformatae. Atque haec quidem est explicatio S. Augustini in libro de littera et spiritu, cap. XXVI.

Sed etiam alia explicatio, quam Chryostomus et plurimi alii auctores sequuntur, quaeque mihi magis probatur, ut loquatur Apostolus de gentibus, ignorantibus Chri-

stum, quae solo naturali lumine illustratae aliquid boni interdum agunt. Et juxta hanc explicationem illud (*naturaliter*) opponitur legi scriptae in tabulis, et idem est, quod ex lege naturae.

Itaque sensus est, gentes quae legem (scriptam videlicet) non habent, naturaliter, id est, ex lege, et instinctu naturali, quae legis sunt faciunt. Nam si forte parentes honorant, non occidunt, non moechantur, non furantur, id faciunt, non quia ista legerunt in tabulis Moysi, sed quia naturalis ratio dicitur, quod tibi fieri non vis, non esse alteri faciendum. De qua explicatione plura dicemus in lib. V. de gratia et libero arbitrio cap. II. Nunc illud addendum est, hunc locum, quem Illyricus pro se adducit, adversus eum maxime pugnare. Nam si gentes nondum justificatae, naturaliter quae legis sunt, faciunt, quomodo verum est quod Illyricus dicit, naturam hominis non justificati, adeo esse corruptam, ut sit ipsum peccatum? An potest ipsum peccatum naturaliter ea quae legis sunt facere?

Decima obiectio sumitur ex testimoniis Theologorum, et quidem Illyricus multa testimonia adducit sanctorum Patrum, ut Ignatii, Irenaei et aliorum, qui nihil fere aliud docent, nisi imaginem Dei ad naturam hominis pertinere. Quod quia nos minime negamus, non est frustra in illis recitandis tempus contemendum. Adducit etiam testimonia Lutheri, Melancthonis, et similium, quae nos explicanda relinquimus Heshusio et Mertino, aliisque sectariis, qui illa suscipiunt. Nos enim non plura facturus Lutherum et Melancthonem, quam ipsum Illyricum. Adducit quoque per incredibilem impudentiam, Petrum Lombardum, S. Thomam, Cardinalem Cajetanum, Dominicum a Soto, Ruardum Tapperum et Albertum Pighium.

Ex Petro Lombardo producit illa verba ex lib. II. sententiarum dist. 39. littera A. « Cum voluntas de naturalibus sit, quare ipsa non semper bonum est, et si aliquando vitium subjacet? Ad hoc facile respondent, qui dicunt, omnia quae sunt, in quantum sunt, bona esse; quia et ipsam voluntatem, in quantum est, vel in quantum voluntas est, ut supra posuimus, bonum esse asserunt; sed in quantum inordinata est, mala est et peccatum. Ubi potest ab eis rationabiliter queri, si voluntas, in quantum inordinata

(1) Psal. L, 12; Ezech. XXXVI, 26.

(1) Joan. I, 29, 36. — Rom. II, 14.

est, peccatum est, quare ergo intellectus, ratio, et ingenium, et huiusmodi, cum inordinata sunt, peccata non sunt? inordinata vero sunt, sicut voluntas, cum ad rectum finem non tendunt, eorumque actus prævaricationes existunt. » His Petri Lombardi verbis recitatis, triumphum canit Illyricus in hunc modum: « Hinc » (inquit in lib. de essentia imaginis Dei, et diaboli pag. 234.) « liquido perspicis, voluntatem, intellectum, rationem, et ingenium, quatenus inordinata sunt, esse peccata. Et quidem loquitur de ipsismet potentis animæ rationalis, non de earum actibus, aut motibus, actionibusque. Manifeste ergo sensit mecum quantumvis aliorum subtilitatibus, et vehementia non raro ad illas sophisticas tenuitates abripiaur, quod peccatum sit accidens, aut etiam quoddam nihil. » Hæc Illyricus.

Sed ut intelligas quam parum fidei sit habendum hæreticis, lege quæ Petrus Lombardus immediate post verba illa ab Illyrico allegata subiunxit. Sic enim ait: « Ad quod illi dicant, voluntatis nomine aliquando vim, scilicet, naturalem potentiam volendi, aliquando actum ipsius vis significari. Vis autem ipsa naturaliter animæ insita nunquam peccatum est, sicut nec vis memorandi, vel intelligendi; sed actus huius vis, qui et voluntas dicitur, tunc peccatum est, quando inordinatus est. » Et paulo infra: « Ecce qualiter solvitur præmissa quæstio ab his, qui tradunt, omnia esse bona, in quantum sunt. Qui vero dicunt, voluntates malas peccata esse, et nullo modo bona, brevius respondent dicentes, actum voluntatis non esse de naturalibus, sed vim ipsam, et potentiam volendi, quæ semper bonum est, et in omnibus est, etiam in parvulis, in quibus nondum est ejus actus. » Vides, lector, quanta sit impudentia hominis hæretici, qui in eo ipso loco affirmat, Petrum Lombardum dicere, ipsum vim et potentiam voluntatis peccatum esse, non ejus actum, in quo loco idem auctor disertis verbis dicit, non ipsam vim et potentiam voluntatis, sed ejus actum, cum inordinatus est, esse peccatum.

Quod ad reliquos auctores attinet, quo pro se citat Illyricus, uno verbo responderi potest. Adducit enim duas eorum sententias. Unam, quod concupiscentia ut pars materialis peccati originis; alteram, quod concupiscentia sit pars animæ inferior. Ex his duabus deducit ipse tertiam, quod videlicet

peccatum originis faltem quoad unam partem, sit ipsa animæ substantia.

Sed in hac sententia Theologorum explicanda, multis modis peccat. Primum enim Theologi partem materiale peccati originis non existimant esse peccatum proprie, sed ideo dici peccatum, quia est effectus peccati. Peccatum enim proprie in privatione justitiæ originalis constituunt. Deinde, ipsam concupiscentiam non vocant animæ partem, quasi sit pars essentia, ut Illyricus somniat, sed quia est potentia quedam animæ, ac proinde qualitas, non substantia. Vocant enim theologi potentias partes animæ, sed potentiales, non substantiales. Tertio, non docent Theologi concupiscentiam esse potentiam animæ absolute, sed vitiatam, sive deordinatam, ita ut non tam ipsa potentia, quam vitium ejus sit proprie concupiscentia. Itaque S. Thomas, eam febris simile esse, et languorem nature appellari dicit. Porro febre, et languorem, nemo sanus substantiam esse diceret. Denique Theologi concupiscentiam, quam aliquo modo peccatum appellari posse censent, in parte inferiore animæ constituunt; Illyricus autem superiorem tantum, vel potius supremam animæ partem, quam nunc rationem, nunc liberum arbitrium, nunc ipsum cor appellat, peccatum originis esse contendit: nihil igitur commune habet Illyrici delirium cum Theologorum sententia. Multæ sunt aliæ objectiones Illyrici, sed usque adeo leves, ut me pueri eas adferre.

CAPUT IV.

Proponitur et refellitur secundus error, qui est multorum Lutheranorum.

Exploso errore Illyrici, sequitur ut ad sententiam cæterorum hæreticorum huius temporis veniamus. Et quidem prima fronte videntur iam Lutherani, quam Calvinistæ nec inter se, nec ab Ecclesia dissidere, nam ex adversariis Philippus tum in Apologia Confessionis Augustanæ, art. 2. tum in locis communibus, titulo de peccato originali; et Joannes Calvinus in lib. II. Instit. cap. 1. admittit definitionem communem peccati originalis, quod sit videlicet privatio justitiæ originalis: Martinus quoque Bucerus in epist. ad Rom. testatur, se non videre, in quo Scholastici, quoad peccatum originis,

ab orthodoxa sententia variant. Et ex nostris Joannes Hoffmeisterus in judicio de 2. art. Confess. Augustan. et Alphonsus Virvesius in tertia Philippica, vix ullam agnoscent dissensionem in hoc articulo inter nos et sectarios. Tamen si res tota diligenter expendatur, duo quedam in doctrina adversariorum inveniuntur, quæ longissime distant a vera, sanaque doctrina Catholicorum.

Alterum est, quod plurimi eorum peccatum originis non distinguunt a peccato actuali. Alterum quod ea, quæ Catholicis volunt esse vulnera nature, infirmitates, morbos ex peccato originali relictos, ut ignorantiam, difficultatem, concupiscentiam, ipsi vere et proprie peccatum originis esse velint, et in omnibus per Christum justificatis ita manere, ut natura sua damnare possit homines, si Deus illud imputare velit. Sed priorem errorem proponamus, et breviter refellamus.

Igitur prior error extat apud Lutherum in assertionem articuli tertii, ubi dicit, impossibile esse, ut fomes sit absque actuali peccato. Et supra in assertionem secundi articuli jam dixerat, fomitem, sive concupiscentiam esse peccatum originale. Rursus in assertionem ejusdem tertii articuli: « Omitto, inquit, dicere, quod originale peccatum, ut omnia peccata, ita et incredulitas est. » Idem etiam Lutherus in commentario 2. cap. Gen. dicit, peccatum originale esse incredulitatem, desperationem, et alia similia, quæ sine dubio peccata actualia sunt. Idem in assertionem ejusdem articuli tertii, dicit fomitem esse rem vivam, et quæ movetur. Et tandem addit hæc verba: « Ideo fomes vere est actuale peccatum. »

Jam vero Philippus Melancthon in locis communibus, editis anno 1522. titulo: Quid peccatum, sic ait: « Peccatum originale est nativa propensio, et quidam genialis impetus et energia, qua ad peccandum trahimur, propagata ab Adam in omnem posteritatem. » Et paulo post: « Scriptura non vocat hoc originale, illud actuale peccatum. Est enim et originale peccatum plane actualis quedam prava cupiditas. » Idem Philippus, cum in Confessione Augustana art. 2. posuisset, peccatum originale esse, quod homines sint sine metu, et fiducia Dei; et Catholicis in refutatione Confessionis, quæ extat apud Fabricium Leodium in Harmonia Con-

fessionis Augustanæ, objecissent, quod esse sine metu et fiducia Dei, sint peccata actualia. Ille non aliter respondit in Apologia, nisi Confessionem Germanicam allegando, in qua non solum actus, sed etiam propensio et dona Dei ad efficiendum timorem et fiduciam hominibus in peccato natis denegantur. Itaque non negavit, peccata actualia pertinere ad originale peccatum, sed addit aliquid amplius.

Idem etiam in eadem Apologia dicit a Scholasticis extenuari peccatum originis, et inter cætera sic loquitur: « Itaque, inquit, cum de peccato originis loquuntur, graviora vitia humanæ nature non commemorant, scilicet ignorantem Dei, contemptum Dei, vocare metu et fiducia Dei, odium judicium Dei fugere Deum judicantem, irasci Deo, desperare gratiam, habere fiduciam rerum presentium, etc. » Sic etiam in locis communibus, editis post annum 1540. non dicit quidem aperte, peccatum originis esse actualem cupiditatem, ut antea dixerat, tamen explicans quid sit concupiscentia, sive *invidia* (ut ipse loquitur) omnium potentiarum, in qua constituit rationem peccati originis, dicit ad eam pertinere ignorantem Dei, dubitationes, esse sine timore, sine dilectione, amare se magis quam Deum, etc. At profecto negari non potest, quin contemptus Dei, odium judicii divini irasci Deo, fugere judicantem Deum, desperare gratiam, dubitare de misericordia Dei, amare se plus quam Deum, sint vere peccata actualia.

Martinus Kemnitius in Examine, sess. 3. Concilii Tridentini, pag. 456. docet illam sententiam Scripturæ, Genes. VI: *Omne firmentum cogitationis cordis eorum tantum malum est omni tempore* (1). Sic enim ipse citat intelligendam esse de peccato originali, et pertinere etiam ad pueros et infantes, et probat, quia Genes. 8. repetitur hæc sententia, et additur, *Figmentum cordis humani esse malum a pueritia; et vox hebræa, quæ significat pueritiam, dicitur etiam de infantia, et tamen in sequenti pagina explicans quid sit figmentum, quod hebraice dicitur *צער* « Significat, inquit, vel intus animo aliquid concipere, formare et quasi effigere, vel foris juxta conceptam ideam aliquid fingere, seu formare. » Et infra: « Significat igitur, quando mens primum concipit, et format cogitationes, ipsos primos*

(1) Gen VI, 5.

motus, conatus seu impetus cordis, quando homo est sine Spiritu sancto, jam esse res malas. » Et pag. 438. dicit, cogitationem, que deliberatione confirmata est, appellari etiam in Scripturis, et allegat Isai. cap. 26. Quare Kemnitiuss satis aperte ad peccatum originis refert actuale cogitationem, tum primam et indeliberatam, tum etiam deliberatione, ut ipse loquitur. confirmatam.

Sed hic error tam est crassus, ut vix refutatione iudicetur. Primum enim sequitur ex eo in infantibus, praesertim in utero matris existentibus, aut recens natis non esse originale peccatum, quod non solum Scripturis sanctis, sed etiam ipsorum Lutherianorum doctrinae, et confessioni repugnat. Infantes enim in utero matrum, aut recens nati, nullum habent usum mentis, et ideo nec Deum contemnere, neque ab eo fugere, neque illi irasci, neque gratiam desperare, nec aliud contra Dei legem appetere, vel cogitare possunt. Et contra, fidem et timorem Dei actu habere non tenentur, cum isti actus usum rationis requirant, quo infantes carent. Proinde si peccatum originale sit carene fide et metu Dei, et ista carentia in infantibus peccatum non sit, certe sequitur infantibus peccato originali etiam ante Baptismum carere.

Quod si forte Lutherani respondeant infantibus ejusmodi usum mentis habere, et revera pravos motus cordis in illis existere, et carentiam honorum actuum illis imputari; non solum pugnant cum S. Augustino, qui lib. 1. de peccatorum meritis et remissione, cap. 33. ridet quosdam Pelagianos, qui in infantibus recens natis, actualia peccata esse dicebant; sed etiam cum ipsa experientia: experimur enim infantes recens natos usque adeo mentis usu destitutos esse, ut nec ubi sint sentiant et juxta se jacentibus mammas magis possint esurientes flere, quam sugere, quippe qui nec mammas quidem ipsas, nec aliud aliquod norint. Qui vero nec mammas, nec matrem agnoscent, quomodo credibile est ab iis Deum agnoscere? et qui Deum omnino cogitare non valent, quo pacto (quæso) illum contemnere ab illo fugere, illi irasci, gratiam ejus desperare, vel de misericordia ipsius dubitare queunt? Quid quod in ipso primo instanti conceptionis incipiunt homines peccatum originis

habere, et tamen in illo primo instanti, fortasse etiam aliquanto tempore post, non solum non habent usum mentis, sed ne sensum quidem.

Denique nonne Scriptura divina parvulos ab omni actuali peccato perspicue liberat? Siquidem scribit Apostolus ad Rom IX: *Cum nondum nati fuissent, aut aliquid boni viderent, aut mali* (1). Loquitur autem de Jacob et Esau, nondum natis, sed jam conceptis, et in utero existentibus, ut ex ipso loco epistolæ ejus intelligi potest. Moses quoque de parvulis dicit, in 1 cap. Deut.: *Fili tui, qui hodie ignorant distantiam boni, et mali* (2). Et Dominus Jona quarto, dicit in Ninive fuisse plusquam 120,000. hominum, qui ignorabant, quid esset inter dexteram et sinistram suam. Qui locus a S. Hieronymo, et aliis refertur ad ignorantiam, quæ cernitur in infantibus.

Quod si parvuli in tam profundis ignorantia tenebris versantur, et distantiam boni, et mali, et quid inter dexteram et sinistram ipsorum sit ignorent, multo magis Dei iudicium, misericordiam, gratiam et similia eos ignorare necesse est. Qui vero ista ignorant, non possunt certe iudicium Dei fugere, de misericordia dubitare, gratiam Domini desperare, atque alia ejusdem generis agere. Respondentur fortasse, se non ponere in parvulis actiones aliquas mentis, repugnantes legi Dei, sed tantum mentem ipsam spoliatam originali iustitia, et pronam ad actiones legi Dei repugnantes producendas, cum rationis usus advenit. Vocasse autem se hoc vitium actuale peccatum, non quod sit actio aliqua, sed quod sit actualis, et vera prorsitas, sive morbus ac defectus re ipsa, atque actu in homine existens, et non mera negatio, aut relatio. Sic enim videntur explicare sententiam suam Lutherus in assertione articuli tertii, et Melancthon in locis editis anno 1522: « Vere, inquit, Lutherus, fomes est actuale peccatum actualis privatio, sive defectus ejus rei, quæ adesse debet, et actualis positio seu presentia infirmitatis et aliorum affectuum, qui deesse debent. »

At si ita sententiam suam explicant, primo abutuntur vocabulis contra scholarum omnium consuetudinem. Nemo enim hactenus prorsitas, vel passionem appellavit actuale peccatum. Deinde perperam dicunt, extenuari pec-

catum originis, si quis ad id peccatum pertinere non velit, irasci Deo, fugere iudicium Dei, dubitare de misericordia, et desperare gratiam, et similia; ista enim non prorsitates, sed actiones sunt.

Tertio, non recte Apologia Confess. Augustanae dicit, peccatum originis non solum esse privationem actuum fidei et timoris, sed etiam donorum, quibus illi actus efficiuntur. Nam privatio actuum fidei, et timoris actuale peccatum est: non enim solus actus malus, sed etiam omissio actus boni dicitur actuale peccatum. Proinde necessario sequitur, aut infantes habere peccatum actuale, saltem omissionis, quod absurdissimum est, aut carere etiam originali, quod fidei Christiane contrarium esse, ne ipsi quidem adversarii negant.

Quarto, male Lutherus in assert. art. 3. scribit, fieri non posse, ut fomes separatur ab actu et motu, cum sit res viva, et quæ semper movetur, ac gignit malos actus. Nam si id fieri nequit, certe sequitur quod antea dicebamus, ex doctrina Lutherianorum colligi, ut infantes vel careant fomite, ac per hoc originali peccato; vel habeant malos actus Deum videlicet contemnendo, fugiendo, etc.

Quinto, coguntur fateri locum illum Genes. VIII: *Figmentum cordis malum a pueritia* (1), non pertinere ad peccatum originis, cum per figmentum cogitationes intelligi velint. Et tamen eum locum tanquam primarium pro peccato originis allegare solent.

Habemus igitur inconstantem esse doctrinam adversariorum, et illud absurdum eos omnino sequi, ut vel parvulos a peccato originali immunes faciant, vel naturam peccati originis non recte explicant.

CAPUT V.

Proponitur tertius error, qui est communis omnibus Lutheranis et Calvinistis.

Jam tertius error est is, quem initio capituli superioris dicebamus esse alterum ex duobus, in quibus Lutherani cum Catholicis non conveniant. Est igitur sententia commu-

nis apud sectarios corruptionem naturæ, sive concupiscentiam, qualis remanet in hominibus post justificationem esse peccatum ex natura sua vere ac proprie, quamvis creditibus non imputetur. Intelligunt autem per naturæ corruptionem ea, quæ Catholicis vulnera naturæ appellare solent, videlicet ignorantiam, difficultatem, propensionem ad malum, et similia.

Non est autem questio inter nos et adversarios, sit ne humana natura graviter depravata per Adæ peccatum. Id enim libenter fatemur. Neque etiam questio est, an hæc depravatio aliquo modo ad peccatum originale pertineat, ita ut materiale ejus peccati dici possit. Id enim sanctus Thom. concedit in 1. 2. quæst. 82. art. 1. ubi dicit, peccatum originis esse habitum corruptum, id est, languorem et depravationem totius naturæ per modum habitus se habentem, et in art. 3. dicit concupiscentiam esse peccatum originis materialiter.

Sed tota controversia est, utrum corruptio naturæ, ac præsertim concupiscentia per se, et ex natura sua, qualis invenitur etiam in baptizatis et justificatis, sit proprie peccatum originis. Id enim adversarii contendunt: Catholici autem negant, quippe qui, sanata voluntate per gratiam justificantem, docent reliquos morbos non solum non constituere homines reos, sed neque posse constituere, cum non habeant veram peccati rationem.

Quocirca S. Thom. quem in primis Theologi Catholici sequuntur, dixit quidem in 1. 2. quæst. 82. art. 1. peccatum originis esse habitum corruptum, qui non solum contineret privationem iustitiæ, sed etiam perversionem omnium potentiarum: tamen in art. 3. divisit habitum illum in partes duas, in aversionem mentis a Deo, et rebellionem partis inferioris a superiore, et addidit in sola aversione mentis a Deo consistere proprie et formaliter peccatum originis in rebellionem autem partis inferioris, quæ fuit effectus rebellionis mentis a Deo, non consistere peccatum, nisi materialiter.

Porro eam, quam diximus fuisse communem, sententiam Lutherianorum et Calvinistarum, perspicuum est ex testimonio ipsorum, quorum pauca (exempli gratia) hoc loco subjiciemus. Igitur Lutherus in assertione art. 2.

(1) Rom. IX 11. — (2) Deut. I. 39.

(1) Gen. VIII. 21.